

SAT-1.313-1-PP-03

EDUCATIONAL GUIDELINES FOR CHILDREN UNDER 3 YEARS OF AGE IN EUROPE ²¹

Assoc. Prof. Galina Georgieva, PhD

Department of Natural Sciences and Education,

University of Ruse "Angel Kanchev"

Tel.: 082-888-752

E-mail: gggeorgieva@uni-ruse.bg

***Abstract:** The paper reviews analysis of the latest reports related to Early childhood education and care (ECEC) in Europe. The focus is on educational systems providing educational guidelines for children up to three years old. The research shows classification of countries in Europe organising integrated and two-phase preschool education. A review is made on the educational guidelines, issued by the National educational authorities of Montenegro, as one of the countries in which phase one – education and care for up to three years olds - is binding.*

***Key words:** ECEC, educational guidelines, European educational systems, Montenegro.*

ВЪВЕДЕНИЕ

През 2023 година мрежата Евридика, управлявана от Европейската изпълнителна агенция за образование и култура публикува доклад „Структурни показатели за наблюдение на образованието и системи за обучение в Европа. Образование и грижи в ранна детска възраст“. Основни акценти в доклада са:

- достъпът до услугата за образование и грижи в ранна детска възраст (ОГРДВ) - гаранция за място и достъпност;
- персонал - изисквания за първоначална квалификация и продължаващо професионално развитие;
- образователни насоки.

В доклада са изследвани 36 европейски образователни системи. По отношение на нормативно приети образователни насоки за образование и грижи в ранна детска възраст с фокус до три годишна възраст, анализът в доклада показва, „че властите от най-високо ниво във всички европейски страни са издали официални насоки, за да се гарантира, че детските заведения имат преднамерен образователен компонент. Въпреки това, в само около една четвърт от Европейските образователни системи, учебните програми се прилагат само за заведения за деца на 3 и повече години. В тези страни разделението между „грижи за деца“ и „предучилищно образование“ остава.“ [1, с. 18]

Според изследванията, публикувани в доклада, някои държави предоставят единен документ, който обхваща цялата фаза на ОГРДВ, но често образователните насоки са включени в отделни публикации. Наредбите относно съдържанието на ОГРДВ и учебните подходи се представят под различна форма - като образователна програма, референтна рамка на умения, грижи и образователни планове, образователни стандарти и критерии за разработване на местни учебни програми или практически насоки за практикуващите в ОГРДВ. Тези документи могат да бъдат издадени от един и същ или от няколко различни органи на управление.

Цел на настоящия доклад е да анализира нормативните документи, приети за ОГРДВ до три годишна възраст в страните в Европа, публикували такива със задължителен характер,

²¹ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 25 октомври 2024 г. в секция „Педагогика и психология“ с оригинално заглавие на български език: ОБРАЗОВАТЕЛНИ НАСОКИ ЗА ДЕЦА ДО 3 ГОДИНИ В ЕВРОПА. Докладът отразява резултати от работата по проект № 24-ФПНО-01 „Разработване и изследване на ресурси за повишаване на функционалната грамотност и социалната компетентност на учащите се в областта на предучилищното, училищното образование и социално-педагогическата сфера“, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на Русенския университет.

като се проучат аспектите на образователните насоки и се представи рамковата програма на една от изследваните образователни системи.

ИЗЛОЖЕНИЕ

На база посочените данни в доклада на Евридика анализът показва, че 25 страни посочват публикувани образователни насоки за деца до 3 годишна възраст. Основен фактор при проучването на нормативните документи е организацията на структурата на ОГРДВ в изследваните страни, което обяснява защо в някои образователни системи насоките са за цялостната фаза на ОГРДВ, а в други – систематизирани за двете фази по отделно.

В Таблица 1 представените страни са класифицирани според структурата на ОГРДВ в образователната система и характерът на насоките за ОГРДВ до 3 години.

Таблица 1 Структура на ОГРДВ в изследваните страни и регламентираност на образователните насоки

	Задължителни насоки	Препоръчителни насоки
Интегрирана фаза на ОГРДВ до постъпване в училище	Дания, Германия, Естония, Ирландия, Испания, Италия, Австрия, Румъния, Швеция, Финландия, Исландия, Македония, Норвегия, Сърбия	Литва, Босна и Херцеговина
Двуделна фаза на ОГРДВ до постъпване в училище	Белгия (Френска общност), Люксембург, Унгария, Малта, Лихтенщайн, Черна Гора,	Белгия (Фламандска общност), Франция, Турция

От Диаграма 1 става видно процентното съотношение на страните с интегрирана фаза на ОГРДВ спрямо страните с двуделна такава.

Диаграма 1 Процентно съотношение на интегрирана и двуделна фаза на ОГРДВ в страните в Европа

Процентното съотношение показва, че в по-голямата част от образователните системи, в които има публикувани образователни насоки за деца до 3 годишна възраст, ОГРДВ се организира в интегрирана фаза. Седем страни в Европа публикуват самостоятелни задължителни насоки за деца до 3 години ОГРДВ – Люксембург, Лихтенщайн, Черна гора, Белгия (Френска общност), Италия, Унгария и Малта. Като пример за държава, прилагаща задължителни нормативни изисквания към ОГРДВ до 3 години, в настоящата разработка ще

се анализира „Програма за грижа и възпитателна работа с деца до 3-годишна възраст“ в Черна гора.

ОГРДВ до 3 години в Черна гора

Концептуалната основа на „Програма за грижа и възпитателна работа с деца до 3-годишна възраст“ регламентира рамката на ОГРДВ до 3 години в Черна гора. Тя се основава на формулирани цели, възрастова характеристика на децата, организация на средата като фактор за игра и учене, ролята на възрастните и сътрудничеството с родителите, методически указания и планиране на взаимодействие с децата, работа с деца със специални потребности.

Общата цел на Програмата е свързана с насърчаване на цялостното развитие на децата в предучилищна възраст при създаване на подходящи условия за формиране на способности и личностни качества, разширяване на опита и изграждане на знания за себе си, другите и света. От общата цел, която насочва цялостната дейност на педагога и медицинската сестра, произтичат специфични цели, определени от гледна точка на детето: откриване и самоовладяване; развиване на взаимоотношения и изграждане на знания за другите; откриване на света и изграждане на знания за него [2].

Цели по области на развитие

Програмата за грижа и възпитателна работа с деца до 3-годишна възраст включва особености на детското развитие по възрасти и методически насоки за медицинската сестра и педагога за грижа и педагогическо взаимодействие, систематизирани по области на развитие:

Таблица 2 Области на познание според възрастовите етапи на развитие на децата до 3 години

Възраст	Области на познание	
от 6 до 12 месеца	Грижи и физическо развитие; Социално-емоционално развитие; Интелектуално развитие; Комуникативно развитие;	Двигателно развитие; Развитие на сетивната чувствителност и възприятие; Музикални и ритмични дейности
от 12 до 18 месеца	Грижи и физическо развитие; Социално-емоционално развитие; Интелектуално развитие; Комуникативно развитие;	Двигателно развитие; Развитие на сетивната чувствителност и възприятие; Музикални и ритмични дейности; Художествени дейности
от 18 до 24 месеца	Грижи и физическо развитие; Социално-емоционално развитие; Интелектуално развитие; Комуникативно развитие;	Двигателно развитие; Развитие на сетивната чувствителност и възприятие; Музикални и ритмични дейности; Графични и художествени дейности
от 24 до 36 месеца	Грижи и физическо развитие; Социално-емоционално развитие; Интелектуално развитие; Комуникативно развитие;	Двигателно развитие; Развитие на сетивната чувствителност и възприятие; Музикални и ритмични дейности; Графични и художествени дейности

Целите на *физическото развитие*, заложи в Програмата са свързани с формиране на културни и хигиенни навици, формиране на правилна стойка и двигателно развитие. Общите цели на двигателното развитие следва да помогнат на децата да изразяват и развиват своите естествени двигателни умения; да задоволяват естествената потребност от движение, игра и овладяване на двигателни умения; да следват собствения си темп на развитие; да проявяват спонтанност в намирането на собствен начин на придвижване; да развиват опит, придобиват

самочувствие и увереност в собствения си потенциал; да установяват невербална комуникация със социалната и физическа среда [2].

С оглед развитието на *сетивно-перцептивната чувствителност* в Програмата се залагат следните цели: откриване и развитие на перцептивните възможности, развиване на уменията за ориентиране в пространството; развиване на способността за разграничаване на вкусове (топло-студено, меко-твърдо, грубо-гладко, солено-сладко, тихо-шумно, приятни и неприятни миризми...); визуално разграничаване на основните форми (кръг, триъгълник, квадрат), откриване на разлики между обектите (малък-голям), откриване на разлика в теглото на предметите, разграничаване на основните цветове (син, червен, жълт, зелен); наблюдаване на елементарни пространствени отношения (горе, долу...) и развиване на уменията за разграничаване на обекти по даден признак [2].

За развитието на *интелектуалните способности* целите са: откриване на връзки между обекти и явления; развиване на способността за изразяване на собствените идеи; инициране на дейности и прогнозиране на последствията от тях (според възрастта и възможностите за развитие); развиване на толерантност към друго и различно поведение; забелязване на най-ефективните начини за решаване на даден проблем; разбиране и използване на определени символи в дадени ситуации (например предупреждение за някои източници на опасност); развиване на уменията за изслушване и уважение към другите деца и възрастни; участие в игрови дейности на връстници; прилагане на някои знания в отговорни ситуации; автономно действие в ежедневни ситуации (избор на играчки и игри, разрешаване на конфликти и др.) [2].

Общите цели в областта на *социално-емоционалното развитие* на децата са: опознаване на собствените възможности и граници, за да се създаде основа за придобиване на самочувствие; себепредставяне с помощта на различни категории – име, псевдоним, пол, какво могат; да проявяват самостоятелност при задоволяване на потребностите си (хранене, събличане, обличане, събуване, обуване, ходене до тоалетна); свободно да изразяват чувствата си по свой собствен начин и реагират в проблемни ситуации като използват и хармонизират невербалното и вербалното изразяване [2].

За да се развие адекватно *общуването* при децата, в Програмата са дефинирани следните цели: свободно изразяване и аргументиране на своите нужди и желания; установяване на контакт с други, нови лица, по-възрастни/млади, познати/непознати лица, с индивиди, с групи, контакт лице в лице; обогатяване на речевата комуникация чрез игра; развиване на уменията да слушаш събеседника – речева толерантност и др. [2].

Целите на музикалните дейности са: опознаване и изследване на собственото тяло като източник на звук (издаване на звук като използват ръцете, краката, пръстите, устата); запознаване с музикално-ритмични игри и овладяване на техниката на пеене и др.

В развитието на художественото изразяване на децата е възможно да се реализират следните цели: практикуване на художествено-графични дейности; използване на различни художествени материали; различен артистичен израз [2].

Педагогическите специалисти и медицинските лица следват методическите насоки, включени в Програмата, за постигането на дефинираните цели по области на развитие.

По отношение на организация на средата в Програмата се акцентира върху средата като място за игра и обучение и включва всичко, което заобикаля детето (подове, стени, форма и размер на игралното пространство, цялостно обзавеждане, структурирани и полуструктурирани материали, оборудване, играчки), както и външното пространство, местната и социална среда.

Ролята на възрастните е дефинирана в нормативния документ като се диференцира взаимодействието на педагога и медицинското лице, въпреки прякото им взаимодействие в работата с децата. Ролята на учителя и влиянието, което оказва върху развитието на детето е многообразна:

- учителят създава условия за обучение и развитие;
- организира физическата и социалната среда (пространство, ресурси, материали, учебни ситуации);

- насърчава развитието и ученето, осигурява подкрепа, дава обратна връзка, моделира, планира и предлага дейности;
- установява партньорски отношения с родителите и планира дейности;
- наблюдава и следи развитието и поведението на детето, регулира социалните отношения в групата, оценява опита и степента на постижения на детето, поставя индивидуални цели;
- действа автономно и оценява реализацията на поставените цели;
- е активен член на екипа (с медицинска сестра, професионален сътрудник, родител...) и ролята му е партньорска и творческа;
- трябва да зачита особеностите на ритъма на развитие на всяко отделно дете и съответно да индивидуализира цялостния образователен процес [2].

Медицинските лица освен грижите, които полагат, заедно с учителя, участват в изпълнението на планираните дейности, в организацията на физическата и социална среда, наблюдават и следят развитието на детето, грижат се за здравето му. Медицинското лице изпълнява ролята на партньор в педагогическото общуване.

По отношение на **планирането** на взаимодействието с децата Програмата формулира следните отправни точки:

- аспекти на развитие;
- структура на планиране (седмична, дневна, тематична реализация);
- тематично планиране, с интегрирано обучение, особено с нуждите и възможностите за учене в ранна възраст, набляга на житейски теми;
- актуалност на темата;
- индивидуализация (форми на работа, възможност за избор, методически стратегии);
- центрове на интерес (структуриране на пространството); не означава например идването на следващия сезон, а нещо конкретно, интересно и актуално за децата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение би могло да се обобщи, че тенденцията в развитието на ОГРДВ до 3 години в Европа на национално ниво се характеризира със стремеж да се повиши качеството на образователните процеси, протичащи в институциите за ОГРДВ, чрез издаване на споделена рамка от ръководни принципи. Съдържанието на тези насоки варират, но обикновено включват цели за развитие или обучение и дейности, подходящи за възрастта и все още по-рядко под формата на стандартна учебна програма.

REFERENCES

1. European Commission / EACEA / Eurydice, 2023. Structural indicators for monitoring education and training systems in Europe – 2023: Early childhood education and care. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
2. STRATEGIJA RANOG I PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U CRNOJ GORI 2021-2025, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Crna Gora, Published: 11/17/2021, file:///C:/Users/Dell/Downloads/strategija-ranog-i-predskolskog-vaspitanja-i-obrazovanja-sa-akcionim-planom-2021-2025-1.pdf /Accessed on 30.09.2024/
3. Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, Zakon je objavljen u "Službenom listu RCG", br. 64/2002, 49/2007, 80/2010, 40/2011 - drugi zakon, 40/2016 i 47/2017, <https://www.skolskiportal.edu.me/Docs/Propisi/Zakoni/Zakon%20o%20pred%C5%A1kolskom%20vaspitanju%20i%20obrazovanju.pdf> /Accessed on 30.09.2024/